

dipam

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

PERSPEKTİF

Dudu Hilal KOÇ

EYLÜL 2023 | Sayı: 21

NORMALLEŞME SÜRECİNDE YÜKSELEN GERİLİM: LAÇİN KORİDORU

2020 yılında gerçekleşen 2. Dağlık Karabağ Savaşı ile Kafkasya bölgesinde önemli değişiklikler yaşanmıştır. Bu değişiklikler sadece bölge haritasıyla sınırlı kalmamıştır. Azerbaycan, 1990'lı yıllarda gerçekleşen savaşta işgal edilen topraklarının büyük bir kısmını kurtarıırken, bölgede artan bir askeri ve diplomatik güce sahip olmuştur. 2020 yılından sonraki süreçte ise, barış görüşmeleri devam etmiş ancak henüz bir uzlaşmaya varılamamıştır. 2023 yılının ocak

ayından itibaren Dağlık Karabağ'daki jeopolitik öneme sahip Laçın Koridoru, artan bir gerilime sebep olmuştur. Bu yazıda, Azerbaycan – Ermenistan arasında ilerleyen normalleşme süreci, Türkiye'nin komşu bir ülke olarak sürece etkisi ve Laçın Koridoru geriliminin sebepleri ve güncel durum ele alınacaktır.

1988-1994 yılları arasında gerçekleşen çatışmalarda Azerbaycan'ın birçok bölgesi

Ermenistan tarafından işgal edilmiştir. Sovyetlerin son yıllarında gerçekleşen politikaların sonucu olan bu savaş, SSCB'nin dağılmasından sonra da devam etmiştir. 1 milyondan fazla Azerbaycanlı yaşadıkları bölgeleri terk etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca Dağlık Karabağ'da ve çevresinde yaşayan Azerbaycan halkının, Ermenistan'ın baskı ve şiddetinden kaçmak için göç ettiği bilinmektedir. 1991 yılında başlayan Ermeni saldırıları ile Hankendi, Laçın, Kelbecer, Ağdam gibi birçok bölge işgal edilmiştir. Ayrıca Hocalı Katliamı olarak tarihe geçen olay, bu savaş sırasında yaşanmış, içlerinde kadın ve çocukların da olduğu yüzlerce Azerbaycanlının öldürülmesine sebep olmuştur. 1994 yılında savaşı sona erdiren Bişkek Protokolü, bir ateşkes anlaşmasıdır ve işgal edilen bölgelerden kuvvetlerin geri çekilmesini içermektedir. Ayrıca mutlaka bir barış anlaşması imzalanmasını öngören bu Protokole rağmen 2020 yılına kadar düşük yoğunluklu çatışmalar devam etmiş ve böyle bir anlaşma imzalanamamıştır. Ayrıca Azerbaycan topraklarının beşte birinin işgal edilmiş olduğu da unutulmamalıdır.

İki Sovyet ülkesinin savaşında özellikle Rusya'nın bir liderlik üstlenerek tarafları savaşı bitirmeye ikna etmesi beklenmiştir. Ancak özellikle Azerbaycan'ın toprakları işgal edilirken ve halk göçe zorlanırken Rusya daha pasif kalmıştır. Başta AGİT olmak üzere diğer bölgesel ve uluslararası kurumlar da bölgedeki gerginlikleri çözmede aktif bir rol oynayamamıştır. 1992 yılında Karabağ sorununun çözümüne yönelik kurulan AGİT Minsk Grubu'nun eş başkanları olan ABD, Fransa ve Rusya, birçok toplantı düzenlemiş ancak başarılı olamamıştır. Bu durum, AGİT'in kapasitesinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Eş başkanların sorunun çözümünde etkin rol oynayamadığı

görülmektedir. Aynı şekilde, 2020 yılındaki savaşta da Ermenistan, Rusya'nın kendisini desteklemesini beklemiştir. Ancak buna rağmen Rusya 1990'lardan beri gerginlikleri doğrudan çözmeye yönelik bir rol üstlenmemiştir. Rusya'nın bu politikası, savaşta olan iki ülkeyi de daha rahat kontrol etmesini sağlamıştır. Kremlin yönetiminin, 2020'de başlayan, Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki normalleşme sürecinde öncü bir rolü olmasına rağmen, bu ülkeleri barış anlaşmasına zorlamamaya yönelik politikaları bölge üzerindeki hakimiyetlerini korumaya katkı sağlamaktadır. Bu doğrultuda, Rusya'nın sorunun çözümüne yönelik politikalarının uzun süre aynı kaldığı savunulabilir.

Bölgede Yeni Gerçeklik

2020 yılında başlayan ve 6 hafta süren 2. Dağlık Karabağ Savaşı ile Azerbaycan ordusu işgal altındaki topraklarını kurtarmaya başlamıştır. Savaş, Kasım 2020 tarihinde Rusya'nın arabuluculuğunda ateşkesle sonuçlanmıştır. Savaş bittiğinde Azerbaycan ordusu, işgal edilen birçok bölgeyi kurtarmıştır ve ateşkes anlaşması, 20 Kasım 2020 tarihinden önce Ermenilerin çevredeki Kazak ve Ağdam bölgesini Azerbaycan'a teslim etmelerini gerektirmiştir. 2023 yılında gerginliğin yükseldiği Laçın Koridoru boyunca ise, Rusya'ya ait 1960 hafif silahlı askeri personelin ve bazı askeri teçizatların konuşlandırılması konusunda taraflar anlaşmaya varmıştır. Rusya'nın bu şekilde bölgede kontrolünü sağlamlaştırdığı söylenebilir. Özellikle savaşta Azerbaycan'a büyük bir askeri destek veren Türkiye'nin ateşkes anlaşmasında yer almaması bazı uluslararası raporlarda Türkiye ve Azerbaycan ilişkilerinin kötü etkilenebileceği şeklinde yorumlanmıştır. Ancak devam eden süreçte Türkiye hala tarihten gelen bağlarıyla Azerbaycan'ın en

önemli müttefiklerinden birisi olmaya devam etmekte ve Dağlık Karabağ üzerindeki tartışmalarda Azerbaycan'ı desteklemektedir.

1999'lu yıllardan itibaren BM'nin aldığı 4 karara rağmen¹ Azerbaycan topraklarını işgali bitirmeyen Ermenistan, 2020 itibariyle çıkan savaşta aldığı yenilgi sonucu bu topraklardan çekilmek zorunda kalmıştır. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev, savaş sonrası şekillenen haritayı "Bölgede Yeni Gerçeklik" olarak tanımlamış ve herkesin buna uyması gerektiğini belirtmiştir.

Kaynak: SIPRI 2021 Yearbook,
<https://www.sipri.org/yearbook/2021/05>

Stratejik Bölge: Laçın Koridoru

2020'den 2023'e kadar geçen süreçte henüz bir barış anlaşması imzalanamamıştır. 2020 yılından itibaren Kafkaslar üzerinde toplanan ilgi, 2022 yılında Rusya – Ukrayna Savaşı ile Doğu Avrupa'ya kaymıştır. Rusya'nın askeri ve diplomatik olarak Ukrayna Savaşı'na odaklanması hem Azerbaycan hem de Ermenistan'ın tepkisini çekmiştir.

¹ <https://www.aa.com.tr/tr/azerbaycan-cephe-hatti/daglik-karabagdaki-igale-son-verilmesini-ongoren-bmgk-kararlari-uygulanmiyor/1989110>

Ermenistan'dan ve Azerbaycan'dan gelen, Rusya'nın Dağlık Karabağ sürecinde sorunun çözümüne yönelik pasif kaldığı eleştirilerinin ardından, AB'nin Azerbaycan ve Ermenistan arasında arabuluculuk üstlenme çalışmaları başlamıştır. Nitekim Avrupa Komisyonu Başkanı liderliğinde Azerbaycan ve Ermenistan Devlet Başkanları, 15 Temmuz 2023 tarihinde Brüksel'de buluşmuştur. İki eski Sovyet ülkesinin, Rusya haricinde bir aktör aracılığıyla buluşması ve barış anlaşmasının müzakere edilmesi, basında geniş yer bulmuştur. AB'nin söz konusu girişimleri, Rusya'nın Ukrayna Savaşı yüzünden bölgede oluşturduğu boşluğu doldurma çabalarıdır. Bu sayede hem iki ülke arasında yeni bir iletişim kanalı oluşturulmuş hem de bölgedeki Rus etkinliği sorgulanmıştır. Brüksel görüşmesinden kısa süre sonra, Rusya'nın harekete geçerek Aliyev ve Paşinyan ile tekrar görüşme düzenlemesi ise, Rusya'nın bölgedeki kontrolünü yeniden güçlendirme hamlesi olarak okunabilir. Özellikle Azerbaycan'ın toprak bütünlüğüne dair yapılan açıklamalar, Rusya'nın Azerbaycan ile ilişkilerini güçlendirmek için yapılmış açıklamalardır. Azerbaycan'ın bölgede artan siyasi etkinliği de bu açıklamalara sebep olmuştur. Kısa vadede AB öncülüğünde bir barış anlaşması çok mümkün görünmemekle birlikte, bölgede Rusya haricinde diplomatik güçlerin de etkin olması, yeni ve önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Tüm bu diplomatik güç mücadelesinin ötesinde, iki ülke arasındaki barış görüşmelerini etkileyen bir gelişme ise Laçın Koridoru gerilimi olmuştur. Laçın, Karabağ bölgesinde stratejik öneme sahip bir şehirdir. 1990'lı yıllardaki savaşta

Ermeni güçlerinin ilk ele geçirmek istediği şehirlerden birisi de Laçin ili olmuştur. Daha sonra bölgede açılan Laçin Koridoru, hala Dağlık Karabağ'ı Ermenistan'a bağlayan tek hattır. Laçin Koridoru'nda, 2020 yılındaki anlaşmanın bir gerekliliği olarak Rus güvenlik güçleri bulunmakta ve denetimi sağlamaktadır. Siyasi öneme de sahip olan Laçin Koridoru, Ermenistan tarafından bölge üzerinde hakimiyet kurmak için kullanılmaktadır.

Aralık 2022'de kendisini iklim aktivisti olarak tanımlayan bir grup, Laçin koridoru üzerinde barikat kurarak araçların geçişine izin vermemiş ve bölgedeki fiili Ermeni yönetiminin usulsüz şekilde madencilik yaptığını ve bunun çevreye zarar verdiğini dile getirmiştir. Azerbaycan hükümeti de bu şikayetlerin meşru olduğunu ancak Azerbaycan hükümetiyle ilgisinin olmadığını belirtmiştir. Daha sonra Lahey Adalet Divanı'na taşınan konuya ilişkin, bölgede temel tüketim mallarında kriz uyarısı yapılmış ve barikatların kaldırılması gerektiği açıklanmıştır².

Takip eden süreçte Azerbaycan, Ermenistan'ın bölgeye kaçak silah soktuğunu belirterek denetim noktası kurmuştur. Ermenistan ise, bölgeye Temmuz 2023'te yardım tırları göndermiş ancak bu tırlar Azerbaycan'a ait denetim noktasından geçememiştir.

Ermenistan, Azerbaycan'ı bölgedeki Ermenileri tehlike altında bırakarak etnik temizlik yapmakla suçlamıştır. Kızılhaç tırlarının da bölgeden geçememesi, gerginliği yükseltirken Azerbaycan, Ermenistan'ın Laçin Koridoru'nu provokasyon yapmak için kullandığını

savunmuştur. Ermenistan ise, BM ve Lahey'de alınan kararları belirterek uluslararası topluma çağrılar yapmıştır. Azerbaycan, herhangi bir güvenlik sorunu olmadığını, Ermenistan'ın bölgede yaşayan Ermeniler üzerinden kontrol sağlamak istediğini belirtmiştir. Ayrıca Azerbaycan, bölgeye temel tüketim mallarının ulaştırılması için Ağdam-Hankendi üzerinden alternatif bir yol önermiştir. Ermenistan'ın bu yolu kullanmaması, Azerbaycan'ın tepkisini çekmekte ve Ermenistan'ın manipülasyon yaptığı tespitini güçlendirmektedir.

Ermenistan, son olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne başvurarak Karabağ'da bir insani kriz olduğunu iddia etmiştir. Yapılan toplantı sonrasında BM tarafından yapılan açıklamada, Laçin Koridoru'nun insani yardım için tekrar açılması gerektiği ifade edilmiştir³. Ayrıca bazı AB ülkelerinin ve ABD'nin BM temsilcileri, Laçin Koridoru'nun açılması gerektiğini vurgulamışlardır.

Azerbaycan, Karabağ işgaline karşı açıklanan BM kararlarını ve Ermenistan'ın bunları uygulamadığını hatırlatarak Ermenistan'ın herhangi bir BM kararını gerekçe gösteremeyeceğini söylemiştir. Ayrıca uluslararası kamuoyunda Ermenistan'ın Azerbaycan aleyhine yaptığı provokasyonların, iki ülke arasında devam eden barış görüşmelerine zarar verdiğini belirtmiştir. Rusya'nın BM temsilcisi de bu doğrultuda Ermenistan'ın sorunları BM gündemine taşımaması gerektiğini belirtmiştir⁴.

Türkiye, Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla yapılan açıklamayla, egemen bir ülke olarak Azerbaycan'ın haklı güvenlik endişeleri

² <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/180/180-20230222-PRE-01-00-EN.pdf>

³ <https://press.un.org/en/2023/sc15384.doc.htm>

⁴ <https://caucasuswatch.de/en/news/what-happened-in-un-security-council-meeting-on-karabakh-humanitarian-crisis.html>

olduğunu ve Ermenistan'ın bölgedeki demografik yapıyı kullanarak baskı kurmaya çalıştığını açıklamıştır⁵. Türkiye'nin bu süreçte Azerbaycan'ı desteklemesi oldukça doğaldır. Azerbaycan ve Türkiye soydaş bağları dışında, özellikle son yıllarda gelişen güçlü ekonomik, diplomatik ve askeri bağlara sahiptir. Mevcut bağların gelişmesi, her iki ülkeye de bölgede artan etkinlikleri için önemli bir destek sağlamaktadır.

Bu bilgiler ışığında, Türkiye'nin Azerbaycan'ın meşru beklentilerini desteklemeye devam edeceği öngörülebilir bir gerçektir. Türkiye ve Azerbaycan, 2020 yılındaki savaşta askeri iş birliklerinin ne kadar etkili olduğunu görmüştür. Bölgedeki ciddi güvenlik sorunları, iki ülkeyi stratejik ortaklığın ötesinde bir müttefikliğe yöneltmiştir. Ayrıca Ukrayna'da devam eden savaş, Türkiye ve Azerbaycan arasında sürdürülebilir bir enerji iş birliğini de gerektirmektedir. Bu iki ülkenin Rusya ile olan güçlü ilişkileri, özellikle Rusya Ukrayna Savaşıyla birlikte Batı için de fayda sağlayıcı olmuştur. Nitekim Türkiye'nin Ukrayna Savaşındaki arabulucu rolü tartışmasıdır. Azerbaycan da bu noktada özellikle enerji krizini çözücü rol oynayabilir. Üstelik hem Azerbaycan hem de Türkiye, son yıllarda bölgedeki nüfuzlarını arttırmışlardır. Her iki ülkenin de bölgede artan etkisi, özellikle güvenlik sorunları kapsamında karşılıklı desteğin, Türkiye ve Azerbaycan için etkili kazanımlar olacağını göstermektedir. Karabağ Savaşı ile Azerbaycan ordusunun geri aldığı toprakları koruması, barış anlaşmalarında Azerbaycan'ın istediklerini elde etmesi için önemli bir kazanım olacaktır. Rusya'nın son dönemlerde Azerbaycan'ın toprak

bütünlüğüne vurgu yapması, Azerbaycan'ın bölgede artan nüfuzunun bir sonucudur ve önemli bir gelişmedir. Ayrıca ateşkes metninde, Azerbaycan'ın gelecekteki politikalarında önemli olabilecek bir madde bulunmaktadır. Yeni ulaşım yolunun açılmasını öngören bu madde, Ermenistan'da da tartışmalara neden olmuştur. Söz konusu madde, Ermenistan'ın, Azerbaycan'ın batı bölgeleri ile Nahcivan arasında, sivillerin ulaşım araçlarının ve yük araçlarının iki yönde hareketine imkân verecek yeni hatlar açmasını öngörmektedir. Bu maddeyle bağlantılı olarak tartışılan Zengezur Koridoru'nun, Azerbaycan'ın batıdaki illeri ile Nahcivan'ı birbirine bağlaması planlanmaktadır. Ermenistan'ın kendi toprakları üzerinde böyle bir yola izin vermeyeceğinin beklenmesine rağmen, ilerleyen dönemde bu koridorun Laçın Koridoru gibi gündemde önemli bir yer edinmesi beklenmektedir. Azerbaycan ve Türkiye bu yeni hattın açılmasında isteklidir. Eğer Azerbaycan, bu yolu inşa etmeyi başarırsa yolun etkileri, sadece Azerbaycan topraklarıyla sınırlı olmayacaktır. Nahcivan sayesinde Azerbaycan'ın Türkiye ile olan kara bağlantısı da artacaktır. İki müttefikin, kara yoluyla bağlantısının güçlenmesi, ekonomik ve askeri iş birliğinin gelişmesi için büyük öneme sahiptir.

Ermenistan, savaştan sonra ekonomik olarak büyük sorunlar yaşamasına rağmen, son dönemde AB, Çin, İran gibi hem bölgesel hem de uluslararası aktörlerle ilişkilerini güçlendirmektedir. Önemli ülkeler ve kurumlarla iyileştirilen ilişkiler, ülkenin gelişimine katkı sunabileceği gibi, 2. Karabağ Savaşı'ndan sonra Ermenistan'ın

⁵ <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/disisleri-bakanligindan-lacin-yolundaki-durum-hakkinda-aciklama/2967544>

azalan bölgesel etkisinin de yeniden artmasına destek sağlayabilir. Ermenistan yönetimi, bu sayede özellikle Laçın Koridoru meselesinde kendi haklılığını destekleyebilecek dostluklar aramaktadır. Henüz barış anlaşmasının imzalanmadığı göz önünde bulundurulursa, bu diplomatik girişimler Azerbaycan tarafından da dikkatle takip edilmelidir.

Sonuç olarak, Laçın Koridoru özellikle Ermenistan'ın insan haklarını gerekçe göstererek kullanmaya devam edeceği bir bölgedir. Dağlık Karabağ bölgesindeki Ermeni nüfus çoğunluğu, Ermenistan'ın bölgedeki siyasi iddialarını sürdürmesini sağlamaktadır. Askeri etkinliğini kaybeden Ermenistan'ın, demografik dağılımdaki Ermeni nüfus çoğunluğunu kullanarak üstünlük sağlamaya çalışması, üç yıllık ateşkes süreci içerisindeki önemli aşamalardan olmuş ve gerilimi tırmandırarak sorunu tekrardan uluslararası kamuoyunun gündemine taşımıştır. Kafkasya bölgesinde ciddi güvenlik sorunu oluşturan işgal ve savaşlardan sonra, Ermenistan'ın ortaya attığı, Laçın Koridoru'nda ablukayla bölgenin dünyadan izole edilmesi ve Ermeni nüfusa yönelik etnik ayrımcılık iddiaları, devam eden diplomatik görüşmeleri zorlaştırmıştır. Laçın Koridoru sorununun, bölgedeki Ermeni nüfus çoğunluğu kullanılarak ortaya atıldığı düşünülürse, Azerbaycan'ın bu nüfusu kendi toplumuna entegre etmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Her iki ülkenin de barış görüşmesi sürecinde bölgesel ve uluslararası çapta ilişkilerini güçlendirerek, kazanımlarını arttırmaya çalıştığı görülmektedir. Bu kapsamda, Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki barış görüşmelerinde yeni aktörlerin de süreçte etkili olmaya çalışacağı beklenmektedir.

Kaynakça:

- Clark, M., & Yazici, E. (2020). *Erdogan Seeks to Upend Kremlin-Backed Status Quo in Nagorno-Karabakh*. Institute for the Study of War. <http://www.jstor.org/stable/resrep26446>
- Kaya, S., & Özdal, B. (2023). AGİT'in Dağlık Karabağ Sorunu'nun Çözümündeki Yetersizliğinin Analizi. *Ermeni Araştırmaları*, 73. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3020028>
- Armed Conflict And Peace Processes in Europe. (2021). SIPRI. <https://sipri.org/sites/default/files/SIPRIYB21c05s0.pdf>
- Yazıcı, Ezgi. (2020). Russian President Putin Wins Upset Victory in Nagorno-Karabakh <https://www.understandingwar.org/background-runder/russian-president-putin-wins-upset-victory-nagorno-karabakh>
- <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/26-yildir-kagit-uzerinde-kalan-mutabakat-biskek-protokolu/1837950>
- <https://www.aa.com.tr/tr/azerbaycan-cephe-hatti/daglik-karabagdaki-igale-son-verilmesini-ongoren-bmgk-kararlari-uygulanmiyor/1989110>
- <https://www.ici-cij.org/public/files/case-related/180/180-20230222-PRE-01-00-EN.pdf>
- <https://press.un.org/en/2023/sc15384.doc.htm>
- <https://caucasuswatch.de/en/news/what-happened-in-un-security-council-meeting-on-karabakh-humanitarian-crisis.html>
- <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/disisleri-bakanligindan-lacin-yolundaki-durum-hakkinda-aciklama/2967544>

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

+90 216 310 30 40 info@dipam.org

+90 216 310 30 50 www.dipam.org

Merdivenköy Mah. Nur Sok. Business İstanbul
A Blok Kat:12 No:115, Kadıköy/İstanbul

YAZAR HAKKINDA

Dudu Hilal KOÇ, Galatasaray Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümünde eğitimine devam etmektedir. İngilizce, Almanca ve Fransızca bilen Koç, şu an DİPAM'da stajyer olarak uluslararası güvenlik ve Rus dış politikası alanlarında çalışmalarını sürdürmektedir.